

Звіт про роботу Ради директорів наукових бібліотек і інформаційних центрів академій наук – членів Міжнародної асоціації академій наук у 2013 р. Діяльність Ради директорів наукових бібліотек і інформаційних центрів академій наук – членів МААН (далі – Ради директорів) спрямовувалася на обмін бібліотечно-інформаційними ресурсами, результатами наукової, науково-інформаційної, інформаційно-аналітичної та бібліографічної діяльності, підготовку спільних видань, реалізацію спільних наукових програм і проектів, розвиток міжнародних наукових зв'язків з бібліотечно-інформаційними установами світового співтовариства.

Упродовж 2013 р. продовжувався обмін науковими виданнями, який здійснювала НБУВ як базова організація Ради директорів з бібліотеками, науково-інформаційними центрами, іншими організаціями та установами академій наук. За 2013 р. партнерам по книгообміну було надіслано 1550 пр. (78 пр. книг та 1472 пр. періодичних видань НАН України), отримано 1746 пр. (104 пр. – книжкових видань, 1642 пр. – періодичних видань). Найактивнішими партнерами НБУВ з документообміну у 2013 р. були: БПН РАН (990 пр.), ДПНТБ СВ РАН (235 пр.), ЦНБ ім. Я. Коласа НАН Білорусі (171 пр.), ЦНБ АН Казахстану (151 пр.) <...> Однак у зв'язку з недостатнім фінансуванням показники книгообміну у 2013 р. продовжували знижуватися, а книгообмін здійснювався лише шляхом відправлення літератури через посольства.

НБУВ як головна установа зі створення загальноакадемічного центру онлайнових науково-інформаційних ресурсів з вересня 2013 р. продовжувала надавати користувачам послуги з мережевого доступу до ресурсів провідних світових постачальників наукової інформації. Проте рівень доступу як до провідних, так і до локальних тематичних баз наукової інформації в НАН України до цього часу різьче відрізняється від того, що в зарубіжному світі вважається мінімальним стандартом інформаційного забезпечення наукових досліджень і освітніх потреб.

Особливу увагу Рада директорів приділяла обміну інформаційними електронними ресурсами шляхом представлення на веб-сайтах НБ і НІЦ власних інформаційних ресурсів: електронних каталогів, бібліографічних, реферативних, фактографічних, повнотекстових БД із метою включення національних інформаційних ресурсів країн до міжнародної системи наукових електронних комунікацій.

Електронні інформаційні ресурси НБУВ вміщують такі бази даних: наукова періодика України; реферативна БД; БД авторефератів дисертацій; наукова електронна бібліотека; цифрова бібліотека. У НБУВ продовжувалося формування та представлення в мережі Інтернет зібрання електронних версій

наукової періодики України. Обсяг цього зібрання нині становить 800 тис. статей із 2 тис. журналів. Обсяг інформаційних ресурсів загальнодержавної реферативної БД, представленої у вільному доступі в мережі Інтернет, перевищив 500 тис. записів. У друкованому вигляді журнал видається в чотирьох серіях шість разів на рік (24 випуски).

З жовтня 2012 р. розпочала діяти Киргизька віртуальна наукова бібліотека, на порталі якої нині розміщено понад 12,8 млн статей, із них: DOAJ (680 тис. статей), ArXiv.org (770 тис. статей) Citeseer (1,2 млн статей) і Rescarch4Life (10 млн статей).

Rescarch4Life є програмою Організації Об'єднаних Націй, яка забезпечує доступ до понад 8 тис. міжнародних журналів, що охоплюють БД AGORA, HINARI, OARE. Використання сайтів в організації обслуговування значно розширює спектр послуг, які надають бібліотеки, змінює стосунки між користувачами та постачальниками інформації. Віртуальне (онлайн) обслуговування та обмін електронними ресурсами, які представлені на порталах бібліотек, активно використовують та поширюють ДПНТБ СВ РАН, БПН РАН, БАН, НБУВ, ЦНБ ім. Я. Коласа НАН Білорусі.

Бібліотеки національних академій наук – членів МААН у 2013 р. продовжували створювати архіви бібліографічних та тематичних довідок, виставляти їх на своїх сайтах, обмінюватися ними та формувати на базі НБУВ електронний архів довідок. Нині цей архів нараховує понад 700 довідок. Найактивніше використовуються довідки: Українсько-російські відносини (2001–2011 рр.) містить близько 3 тис. назв; Книга пам'яті України (1991–2011) – 500 назв; Слово о полку Ігоревім (1988–2010) – 600 назв та ін.

ДПНТБ СВ РАН веде 18 бібліографічних, чотири повнотекстові та дев'ять біографічних баз даних. Усі бази даних доступні для користувачів через WEB-ИРБИС на сайті ДПНТБ СВ РАН. Найзапитуванишими є БД «Научная Сибирика: природа, история, экономика, культура, наука Сибири и Дальнего Востока (1988–) та «Нанотехнологии, наноструктуры и наноматериалы: труды сотрудников СО РАН (2000–)». Проблемно-орієнтована БД «Метан в угольных шахтах» містить понад 5 тис. бібліографічних записів, створюється на базі РЖ ВИНТИ «Горное дело», прикнижкової та пристатейної бібліографії, ресурсів Інтернет, літератури, що надходить у ДПНТБ СВ РАН, з доступних російськомовних та зарубіжних БД.

Широкої популярності серед бібліотек-членів Ради директорів набула практика оцінювання наукових публікацій та рейтингування наукових видань. У 2013 р. у рамках міжнародної конференції НБУВ відбувся круглий стіл з питань наукометрії та оцінки наукової діяльності «Бібліометрія та

бібліотека: світовий досвід, українська перспектива», у роботі якого брали участь фахівці Центру досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України, Національного антарктичного наукового центру Держінформнауки, Асоціації УРАН та ін.

Співробітники ЦНБ НАН Білорусі створили електронний архів періодичних видань НАН Білорусі. За 2013 р. здійснено близько 40 тис. звернень до журналів. Найбільш активно використовуються журнали «Наука и инновации», «Аграрная экономика», «Доклады Национальной академии наук Беларуси», «Известия Национальной академии наук Беларуси».

Як наголошують фахівці ДПНТБ СВ РАН, успішність російських наукових журналів визначається їх включенням до бази даних Journal Citation of Report. На сьогодні в цій базі представлено 11 журналів СВ РАН. За оцінками Російської національної інформаційно-аналітичної системи (РИНЦ) лідерами є журнали «Геология и геофизика» та «Физическая мезомеханика».

Бібліотеки національних академій наук – членів МААН продовжували формувати цифрові колекції найцінніших видань, які становлять національне надбання, для подання до Європейської бібліотеки, Світової цифрової бібліотеки, а також до проекту «Золотая коллекция Евразии» НП «БАЕ». Нині в проекті представлено близько 300 видань, які зберігаються у фондах національних бібліотек країн СНД. Галерея проекту «Золотая коллекция Евразии» у 2013 р. поповнилася ще 22 оцифрованими документами з фондів Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Загалом на порталі БАЄ сьогодні представлено 25 цифрових копій документів з фондів НБУВ, які репрезентують документальну спадщину з історії та культури України.

Наукова бібліотека державної установи «Гилим ордаси»¹ Комітету науки Міністерства освіти і науки Республіки Казахстан є одним із сховищ найбагатших колекцій книг і рукописів, з метою їх збереження та доступності створює електронний архів. Структура електронного архіву бібліотеки складається з бібліографічних та повнотекстових баз даних. Сьогодні лише електронний фонд першоджерел «Кавказьке зарубіжжя» нараховує близько 2 тис. бібліографічних записів. У перспективі бібліотека планує оцифрування документів на мікрофільмах, створення електронного архіву газетного та журнального фонду.

У 2013 р. здійснювалася реалізація наукових проектів, спрямованих на збереження, використання та популяризацію історико-культурного надбання країн Співдружності. НБУВ, як базова організація Ради директорів – членів МААН, уклала угоди та розробила перспективні плани співробітництва з 30

¹ Центральна наукова бібліотека МОН РК нині – Наукова бібліотека республіканської державної установи «Гилим ордаси»

бібліотеками близького та далекого зарубіжжя. Робота за угодами здійснюється в багатьох напрямках інформаційно-бібліотечної діяльності, передбачає виконання окремих програм та проектів, ставить за мету підготовку спільних видань, участь у заходах з підвищення кваліфікації, обмін досвідом та передовими технологіями.

ЦНБ НАН Білорусі спільно з Науковим центром дослідження книжкової культури у 2010–2013 рр. виконувала міжнародний науково-дослідний проект «Книжная культура России и Беларуси. Комплексные исследования в контексте историко-культурного взаимодействия». Дослідження було виконано за фінансової підтримки Російського та Білоруського гуманітарних фондів, його результати були оприлюднені на багатьох наукових форумах, що проходили в Білорусі, Росії, Україні, опубліковані в різних наукових виданнях.

Триває робота ЛННБ ім. В. Стефаніка з Національним закладом ім. Оссолінських у Вроцлаві відповідно до угоди про реалізацію спільного документно-інформаційного проекту, який передбачає виявлення та запровадження в науковий обіг культурної спадщини українського і польського народів з фондів цих установ. ЛННБ згідно з «Угодою» отримала 2 767 787 сканованих копій з рукописних документів XI–XX ст. У 2013 р. ЛННБ видала першу книгу багатотомного видання «Матеріали до біографічного словника І. О. Левицького: анотований покажчик архівних документів. Т. 1. : А-Б.» (К., 2013).

Науковий центр дослідження книжкової культури РАН запропонував академічним бібліотекам участь у новому проекті підготовки енциклопедичного словника «Книговедение».

У 2013 р. НБУВ завершено проект «Міжнародний зведений каталог-репертуар української книги», який містить інформацію про україномовну книгу у фондах понад 200 зарубіжних бібліотек та міжнародних інформаційних центрів. Відділ національної бібліографії НБУВ координує роботу зі створення зведеного каталогу-репертуару україномовної книги (1798–1923 рр.) з бібліотечними установами НАН України, активно співпрацює з Російською національною та Російською державною бібліотеками.

Вивчення спадщини і повернення науковій громадськості багатьох імен відомих учених – важливий аспект діяльності бібліотек – членів Ради. Академічні бібліотеки формують БД, готують біобібліографії, проводять заходи, присвячені діяльності відомих учених. Фахівці НБУВ та ЦНБ ім. Я. Коласа брали участь у VIII Міжнародному конгресі українців, зокрема, виступили на круглому столі «Діячі академічної науки та їхній

внесок у книжкову культуру» (Київ, 21–24 жовтня 2013 р.) та підготували наукові статі.

НБУВ упродовж 20 років займається проблемами української біографістики, а саме: визначенням пріоритетів розвитку біографістики; створенням єдиних науково-методологічних засад розроблення біографічних інформаційних ресурсів та методики їх наповнення; побудови класифікаторів доменів і дефініцій в електронних біографічних словниках та ін. У рамках міжнародної наукової конференції НБУВ у 2013 р. відбулося секційне засідання на тему: «Біографіка й біографічне читання за доби інформаційної революції: місце і роль бібліотек», учасники якого ділилися досвідом роботи в цьому напрямі та опублікували свої дослідження на сторінках професійного збірника «Українська біографістика», вип. 10. У 2013 р. вийшла монографія генерального директора НБУВ В. Попика «Ресурси довідкової біографічної інформації: історичний досвід формування, сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку, у якій розглянуто генезу, історичні трансформації, сучасні проблеми та перспективи розвитку ресурсів довідкової біографічної інформації. Монографія, що містить методику та корисні поради зі створення біографічної інформації, стане необхідним посібником для багатьох бібліотек – членів Ради.

Бібліотеки та інформаційні центри особливу увагу приділяють вивченню приватних колекцій (кабінетів) учених, що зберігаються в їхніх фондах. Такі дослідження характеризують не лише багатогранну окрему особистість, а й дають можливість прослідкувати розвиток конкретної наукової дисципліни, дають чітке уявлення про епоху та багатьох її найвідоміших представників. ЦНБ НАН Білорусі завершила реконструкцію особового архіву та наукове дослідження книжкового зібрання члена-кореспондента АН СРСР П. Беркова. Цій темі були присвячені міжнародні конференції ЦНБ НАН Білорусі «Берковские чтения. Книжная культура в контексте международных контактов» (Мінськ, травень 2011, травень 2013).

До 150-річчя від дня народження В. Вернадського Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського створила електронний архів спадщини геніального вченого та інформації про нього – «Електронний архів та бібліотека В. І. Вернадського», де в систематизованому вигляді представлено електронні ресурси праць ученого, досліджень окремих періодів його життя і творчості; документів, пов'язаних зі створенням НАН України та НБУВ; листування, у т. ч. інтерактивна карта пам'ятних місць із фотографіями місцевостей, будівель, де В. Вернадський працював; пам'ятних табличок В. Вернадському в різних містах і місцевостях України; організацій, названих його ім'ям; великий фотоархів і відеофільми. Фахівці

БПН РАН у рамках ювілейних заходів організували тематичну віртуальну виставку «Идеи В. И. Вернадского в науках о земле», підготували наукову статтю «Развитие учения В. И. Вернадского в современной науке и популяризация его научного наследия в сети библиотек БЕН РАН» до 11 випуску збірника «Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития». Голова ради директорів О. Онищенко брав активну участь у заходах, присвячених 150-річчю від дня народження В. Вернадського. О. Онищенко та Л. Дубровіна підготували та опублікували наукові статті про В. Вернадського у «Вестнике БАЕ» № 2 та «Бібліотечному віснику» № 2.

Бібліотеки та інформаційні центри – члени МААН розпочали роботу з підготовки видань та організації заходів з відзначення 200-річчя від дня народження Т. Шевченка. З 2013 р. фахівці НБУВ виконують відомчу НДР «Бібліографія Шевченкіани. Твори Тараса Шевченка мовою оригіналу. Твори Тараса Шевченка мовами народів світу» (2013–2015). У поточному році створено електронну базу даних, яка налічує 1800 записів і в подальшому буде поповнюватися; на її основі підготовлено видання «Т. Г. Шевченко. Бібліографія видань творів. 1840–2014», до покажчика включено також видання з мистецької спадщини.

Інститут літератури ім. Т. Шевченка розробив унікальний науково-освітній портал, присвячений Т. Шевченку «Погляд крізь час». Грандіозні масштаби порталу включають: близько 100 тис. сторінок оцифрованих рукописів, фоторепродукції образотворчих робіт Шевченка (понад 700 творів виданих у різних техніках), і всі видання поета українською та іноземними мовами, а також академічне видання «Шевченківська енциклопедія» (у шести томах). Збирали та опрацьовували матеріали для порталу близько тисячі учених і 100 іноземних інституцій – громадських організацій, університетів та посольств. Завдяки сучасному дизайну, мультимедійності, а головне представлення 12 мовами, портал дасть можливість користувачам усього світу отримати відомості про Т. Шевченка онлайн.

За ініціативи НБУВ здійснюється формування меморіальної колекції Т. Шевченка, що органічно поєднує в собі: бібліографічну БД творів Т. Шевченка; повнотекстову електронну бібліотеку творів Т. Шевченка та матеріалів про дослідження його життя та творчості; галерею фотоматеріалів, пам'ятників та пам'ятних знаків; інтернет-ресурси, присвячені вивченню життя і творчості Т. Шевченка.

Діяльність академічних бібліотек Російської Федерації, Республіки Казахстан, Литовської Республіки та Республіки Польща з популяризації спадщини Великого Кобзаря висвітлюватиметься на сторінках 12-го випуску

збірника «Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития».

НБУВ як базова організація Ради директорів – членів МААН накопичила значний досвід роботи з підготовки книг про всесвітньо відомих учених. Такі видання вміщують великий масив документів і матеріалів, узагальнюючі статті про їхню діяльність та творчі зв'язки, бібліографію праць, хронологію подій, листування з відомими особистостями, ілюстративні матеріали. Зокрема, до 110-річчя від дня народження А. П. Александрова НБУВ видала монографію «А. П. Александров та українська наука» (К., 2013).

Наукові бібліотеки та науково-інформаційні центри академій наук у 2013 р. широко інформували про свої досягнення на міжнародних бібліотечних форумах та різноманітних культурно-просвітницьких заходах. Так, представники бібліотек Академій наук – членів МААН були учасниками XX Міжнародної наукової конференції «Библиотеки и информационные ресурсы в современном мире науки, культуры, образования и бизнеса» «Крим-2013»; Міжнародної конференції «Сприяння інноваціям в Європі: партнерство наукових і національних бібліотек у рамках проекту Європейської бібліотеки» (Амстердам-2013), XV Міжнародного з'їзду славистів (Мінськ, 21–24 серпня 2013 р.).

У роботі VII Міжнародної науково-практичної конференції «Забезпечення збереження бібліотечних фондів: наукові, економічні і практичні аспекти» (Санкт-Петербург, 21–22 жовтня 2013 р.) брали участь співробітники бібліотек країн СНД (Україна, Республіка Білорусь, Казахстан, Росія), країн Балтії (Латвія, Литва), Європи (Австрія, Німеччина). У рамках конференції відбулися такі секційні заняття та засідання: «Загальні питання збереження», «Консервація документів: дослідження та практика», «Практична реставрація».

Бібліотеки – члени Ради були учасниками сьомої сесії Ради по книговиданню при Міжнародній асоціації академій наук, у рамках якої відбулася Міжнародна наукова конференція «Научное и культурное взаимодействие на пространстве СНГ в контексте развития книгоиздания, книгообмена и науки о книге. К 285-летию академического книгоиздательства в России», а також учасниками міжнародного конкурсу «Научная книга-2013». У однойменному збірнику праць за матеріалами конференції опубліковано 11 статей фахівців бібліотек – членів Ради, у т. ч. три статті співробітників НБУВ.

Голова Ради директорів О. Онищенко виступив з доповідями на XV Міжнародному з'їзді славистів (Мінськ, 20–27 серпня) та VIII Міжнародному

конгресі українців (Київ, 21–24 жовтня 2013 р.). Фахівці НБУВ брали участь у десятому засіданні змішаної Українсько-німецької комісії з питань повернення та реституції втрачених та незаконно переміщених під час та внаслідок Другої світової війни культурних цінностей та у роботі Міжнародного науково-практичного семінару «Основні підходи до експертизи рідкісних видань у бібліотеках» (Харків, 15–20 вересня 2013 р.).

У рамках «Фестивалю науки-2013» відбулися наукові конференції, круглі столи, семінари, зустрічі з відомими вченими й видавцями. НБУВ та ЦНБ ім. Я. Коласа провели наукові конференції молодих учених та підготували до видання збірники праць за результатами їхньої роботи.

Міжнародна наукова конференція НБУВ «Адаптація завдань і функцій наукової бібліотеки до вимог розвитку цифрових інформаційних ресурсів» (Київ, жовтень 2013 р.) запропонувала до розгляду фахівцям найактуальніші проблеми розвитку бібліотечної галузі, які було виголошено у 200 доповідях і представлено в 180 презентаціях, інформаціях та повідомленнях. У рамках конференції відбулося спеціальне засідання Ради директорів і Асоціації бібліотек України «Бібліотечні асоціації та цінності бібліотечної професії у цифрову еру» під час якого розглядалися питання створення електронних і цифрових бібліотек, їх роль та завдання у формуванні інформаційного простору та суспільства знань. У результаті обговорення наголошувалося, що слід посилити міжбібліотечну координацію та кооперацію серед бібліотек членів Ради, забезпечити перехід до наукоємних технологій, що передбачають корпоративну взаємодію при реалізації комплексно-функціонального циклу аналітико-синтетичного опрацювання цифрових ресурсів, формування інтегрованого довідково-пошукового апарату та виділення зі сховищ даних нового знання.

Досвід роботи бібліотек – членів МААН широко висвітлюється на сторінках професійних збірників та у фаховій пресі. За звітний період НБУВ підготовлено черговий, 11-й випуск збірника «Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития»², який інформує про найвагоміші результати проведених досліджень, практичний досвід, набутий у процесі реалізації наукових проектів, досягнення наукових бібліотек у різних сферах бібліотечної діяльності. Одинадцятий випуск збірника нараховує 322 сторінки та містить 30 статей провідних фахівців бібліотек та наукових центрів – членів МААН. У 2013 р. до збірника введено нові розділи: «К 150-летию со дня рождения В. И. Вернадского»; «Научная

² Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития: науч.-практ. сб. Вып. 10. / МААН, Совет директоров научн. б-ки информ. центров; редкол.: А. С. Онищенко (пред.) и др. – К., 2013.– 322 с.

библиотека: трансформация направлений деятельности»; «Научные проекты. Итоги исследований». Матеріали збірника вміщено на порталі НБУВ і в спеціалізованій БД «Библиотечное дело и информационное обслуживание».

Про діяльність Ради директорів опубліковано статтю О. Онищенко та Г. Солоіденко «Діяльність Ради директорів наукових бібліотек та інформаційних центрів академій наук у складі МААН» у № 5 «Бібліотечного вісника» та статтю ученого секретаря Г. Солоіденко про діяльність Ради директорів – членів МААН у науковому збірнику Російської державної бібліотеки «Румянцевские чтения-2013» (Москва, 2013).

Рада директорів наукових бібліотек та інформаційних центрів представила свої видання (11 випусків збірника «Библиотеки национальных академий наук: проблемы функционирования, тенденции развития») на виставці, організованій до ювілейного засідання, присвяченого 20-річчю МААН (3 грудня 2013 р.).

Голову Ради директорів О. Онищенко Указом Президента від 30 листопада 2013 р. № 655/2013 до 20-річчя МААН нагороджено орденом Ярослава Мудрого III ступеня.

У 2014 р. Рада директорів НБ і НІЦ академій наук планує продовжити роботу з

- активізації книгообміну та обміну документами, як традиційними, так і на електронних носіях;

- здійснення систематичного інформування про підготовку та видання нової наукової літератури;

- взаємообміну результатами наукових досліджень з досвіду вивчення інформаційних потреб користувачів та впровадження сучасних технологій;

- забезпечення доступу до бібліографічних, біографічних та тематичних довідок з питань розвитку науки і наукознавства;

- обмін інструктивно-методичними матеріалами та розробками в галузі бібліометрії та наукометрії;

- проведення вебінарів та вебконференцій у рамках діючої системи підвищення кваліфікації працівників бібліотек (*Онищенко О. Звіт про роботу Ради директорів наукових бібліотек і інформаційних центрів академій наук – членів Міжнародної асоціації академій наук у 2013 році // Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського (<http://www.nbuv.gov.ua/node/1091>).*